

Şehir Düşüncesi Yahut Romantizm

Akif Emre'nin Düşünen Şehir dergisinin çıkışı üzerine yazdığı yazı

AKİF EMRE 16 Mar 2017, Perşembe

Türkiye 1950'lerden başlayıp gittikçe artan hızla şehirleşiyor, daha doğrusu şehirlere göçüyor. Toplumsal, kültürel anlamda geleneksel dokusunu hızla kaybeden şehirlerimiz aynı zamanda modernleşmenin sorunlarıyla hesaplaşıyor. Ne var ki bu kadar çok boyutlu değişimin yaşandığı bir zaman diliminde şehir ve şehirleşmeye dair kayda değer çok az çalışma var. Son dönemde şehir üzerine yapılan yayınlarda eskiye kıyasla dikkati çekecek biçimde artış oldu. Şehirlerimizin neredeyse geri gelmeyecek biçimde yapı bozumuna, doku dağılımına uğradığı bir dönemde şehir üzerine bir kaç tercümenin dışında özgün çalışmalara, düşünceye ihtiyaç var.

Bilhassa şehir temalı periyodik yayınların artmış olmasını bu çerçevede önemsiyorum. Akademik ve entelektüel düzeyde şehir ve şehirleşme üzerine yeni yeni düşünme ihtiyacı duyulması izahı zor bir mesele.. Bu tür çalışmaların

muhafazakâr kesimde de ciddi şekilde yoğunlaşma göstermesi de siyasal ortamla kıyaslandığında daha da dikkat çekiyor. Bu tür yayınların çoğunlukla yerel yönetimlerin desteğiyle gerçekleşmiş olması da, çarpık şehirleşmelerden en fazla şikâyetçi olduğumuz ortamda belki bir çıkış arayışı olarak da yorumlanabilir.

Akademik ve entelektüel çevrelerin şehirleşme ve şehir düşüncesi etrafında yoğunlaşmaya başlamalarının en önemli yanı, insanımızın yaşadığı şehir, çevre, mekânla ilişkisine dair bir dikkatin, farkındalığın, bilincin oluşmasına katkı sağlayacağına dair umuttur.

Mevcut şehir düşüncesi üzerine yapılan yayınlarda üç farklı boyut öne çıkıyor. Bir kısmı doğrudan batılı tecrübeyi olduğu gibi monte eden tercümeyle dayalı düşünüş biçimi ki belli açılımlar sağlasa da bunun özgün bir yanı yoktur. İkinci tür muhafazakâr yaklaşımla yapılan yayınlarda, daha çok geçmiş özelemler yansır. Bunlar, özellikle elimizden yitip giden tarih eserleri, kültürel varlıklar, gelenek ve şehir mirasına dair nostaljik hatırlayışlardan öteye geçmeyen çalışmalardır. Daha çok temsil ettiği mana ve ruhu ihmal eden Boğaziçi, İstanbul övgüsüyle malûldür. Özellikle turistik boyutu öne çıkan belli başlı mekânları ideal şehir modeli olarak sunan, bunun üzerinden bir medeniyet söylemi üretmeye çalışan, yaşadığımız hayatla temas etmeyen yazılardır... Şehir her şeyden önce tarihsel birikim ve süreklilik ve mekân-insan

tasavvurunu gerektirir. Bu tür yayınlar geçmiş öyküncülüğüne mahkum olmakla anakronizmden kurtulamazlar.

Öte yandan yeni yeni kendini göstermeye başlayan hayata dokunan, şehir düşüncesini tarihsel arka planıyla birlikte kavrama ve teorik çerçeve oluşturma çabalarını takip etmek gerekiyor. Modernleşme ve küreselleşme ile birlikte geleneksel şehirlerin ve ona bağlı toplumsal ilişkilerin hızla çözüldüğü bir zaman diliminde geçmişin romantizmine takılıp kalmak gerçeklerden kaçmak anlamına gelir. Batıcı elit ideolojisinden sonra muhafazakar kesimin elinde altüst olan şehirlerdeki sorunları ve sorumluları görmeden, modernleşmenin yıkıcı etkileriyle yüzleşmeden, toplumsal ve kültürel altüst oluşları yok sayarak elbette bir şehir düşüncesi geliştirilemez.

Bu topraklar ilk kez şehirle tanışmıyor. Şehir kuran bir medeniyetin mirasçıları olarak tarihsel birikimi müzeleştirip hayattan koparmak yerine şehri kuran değerler sistemini, varlık şuurunu, mekân ilişkisini doğru anlayıp yaşadığımızı hayata dair uygun çözümler üretmek zorundayız.

Bunun yolu da romantik şehir tasvirleri, sükunlu güzellikleri hayal etmek değil bugünün insanına bu değerleri yeniden yaşatacak şehir anlayışı geliştirmekle mümkün olur.

Şehir sadece mekansal sorunlardan ibaret değil, bilakis mekansal görüntünün arka planında bir insanın mekânla

kurduğu varoluşsal ilişkinin ve değerler sisteminin pratiğe yansıtış şekli vardır.

Bugün şehirlerimizde çarpık yapılaşmasından, rant ekonomisinden, toplumsal çözülmeye şikayet ediyorsak bu durumu ortaya çıkararak dini, ideolojik, kültürel faktörleri ve bunların dönüşümünü doğru tahlil etmek gerekir. Ve hep ihmal edilen sosyal adalet, kapitalizmin küreselleşmeyle getirdiği sosyoekonomik dengesizlikler...

Daha çok büyük şehir merkezli yayınların yerini Anadolu'da da dinamik çalışmaların ortaya çıkması bu açıdan önemli. İlk sayısı çıkan 'Düşünen Şehir' dergisinin bu alanda yoğunlaşmanın, önemli bir birikimin oluşmaya başladığının göstergesi. Şehirlerin bir hafızası olduğunu hatırlayarak tarihsel süreci ihmal etmeden entelektüellerin bizzat deneyimledikleri mekansal ve toplumsal değişimi ele almaları verimli tartışmaları başlatabilir.

Bu çerçevede söz konusu dergi örneğinde entelektüellerin bizzat deneyimledikleri dönüşümü kuramsal yaklaşımların yanı sıra sahaya dair araştırmalar ortaya koymaları umut verici. Bir tür teori -pratik, geçmiş ve gelecek arayışının bütünlüklü bir yaklaşım çabası görülüyor. Mesela dikkatimi çeken yazılar arasında Celalettin Çelik'in 'Kayseri'de dini hayatın şehirleşme serüveni' başlıklı yazısı hem ortaya attığı sorunsal hem de yaklaşım açısından önemli tespitler

içeriyor. Bir sosyolog gözüyle Kayseri kimliği, şehir kültürü, şehrin modernleşerek dönüşümü sürecinde dindarlık ve dini hayat üzerinde anlamlı tespitler yapıyor. Özellikle modern sosyolojik yaklaşımın zenginleşme ile dindarlaşma ilişkisine dair kalıplaşmış Weberyen yaklaşımı eleştiriyor. Tarihsel olarak ticaretin canlı olduğu bir sanayi ve iş merkezi olarak Kayseri örneğinde, modernleşmeyle birlikte dindarlaşmanın artması değil dini sembollerin ve görünürlüklerin ortaya çıkmasının söz konusu olduğunu vurguluyor (zenginleşmenin günah dürtüsünün dine yönlendirdiği tezi). Bir dönem Protestan ahlakı ile kapitalizm ilişkisini özellikle Kayserili muhafazakar girişimciler örnek göstererek yapılan çözümlemenin bir sosyolojik tespit olmaktan çok temenni ve teşvik içerdiğini belirtmesi de önemli.

Modernleşme ve sekülerleşme ile birlikte şehir hayatında bireyin yalnızlaşması, geleneğin kopmasına tanık olan İstanbul gibi metropollerin azman şehirleşmesine karşın Konya, Kayseri gibi muhafazakar büyümenin kültürel ve geleneksel kodlarını açmaya çalışılıyor. Özellikle 'oturma' geleneği, mahalle baskısından çok dayanışma ve güvenlik alanı oluşturucu model olarak ele alıyor.

Pahalı baskı ve görsel ağırlıklı ama gerçek hayattan kopuk, şehirlerin derin ve yatay sorunlarını yok sayan romantizm yerine yaşayan şehirlerin ruhunu aramak gerek. ❖

